

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Зіганшина Лариса Олексіївна

УДК 141.43(092) + 1(091)

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ ВЧЕННЯ ПОРФИРІЯ ІВАНОВА

Спеціальність 09.00.05 – історія філософії

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ 2012

8798

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук
Бондар Станіслав Васильович,
старший науковий співробітник відділу історії філософії України Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор
Головко Борис Андрійович,
завідувач відділом культурної антропології та етнокulturології Інституту культурології НАМ України;

НБ НПУ

100161212

кандидат філософських наук, професор
Іщенко Юрій Анатолійович,
заступник директора Центру гуманітарної освіти НАН України.

Захист відбудеться 16 жовтня 2012 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої Вченої ради К 26.053.13 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 15 вересня 2012 року

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матіюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. XXI ст. характеризується тенденцією до формування нової парадигми світосприйняття. Відбувається перегляд усталених підходів і оцінок з огляду на загострення найбільш проблем сучасності, викликаних дедалі зростаючою розбалансованістю системи “природа – людина – людство”. Як наслідок, утвердження діалогічності, плюралістичності у розумінні історико-філософського процесу, зверненість до непересічних фактів нашої дійсності. В історико-філософській думці зменшується кількість “білих плям”, оскільки стало зрозумілим, що замовчування певних постатей або явищ, так само як і применшення або спотворення їх ролі, веде до збідніння філософської думки, до звуження масштабів мислення, гальмування процесів розв’язання світоглядних питань, які в свою чергу є ключем до вирішення назрілих проблем людства, найпершою і найактуальнішою із яких сьогодні – є проблема його виживання та спроможності мати надійне й прогнозоване майбутнє. З огляду на сказане для гуманітарної науки постає першочергове завдання введення у науковий обіг тих інноваційних (антропологічно-екологічних) концепцій, які раніше не були предметом наукової рефлексії, що здатні витворити нову стратегію виживання, нові цінності й смисложиттєві орієнтири, адекватні сучасній надскладній планетарній ситуації.

Творчий духовно-практичний доробок самородка природного практика, автора численних (понад 200) зошитів-рукописів Порфирія Корнійовича Іванова (1898-1983) – є тією безцінною знахідкою для сучасників, яка концентрує в собі світоглядну думку, виплекану шляхом неперевершеного особистого досвіду в природі та серед людей, а також за співучасті останніх. І все ж, не зважаючи на ту кількість досліджень, яка була презентована низкою науково-популярних видань, письмова спадщина П. Іванова залишається ще вкрай мало вивченою та недопустимо мало задіяною у сучасний духовно-культурний процес. Водночас будь-які позитивні зрушення, що вселяють надію на гідне майбутнє нашого суспільства, на його справжнє відродження, неможливі без повноцінної духовної присутності тих, хто засвідчив неперевершені факти буття і тим самим зробив істотний внесок у національну та вселюдську наукову, культурну скарбницю. Наш обов’язок – докласти зусиль задля достойного їх поцінування. Україністика і, передусім, вітчизняна філософія повинні мати у цьому безумовний пріоритет. Життя і вчення П. Іванова – це жертвний пошук відповіді на виклики часу, передусім на загрозливу для самого існування людства глобальну антропо-екологічну кризу, породжену деструктивним ставленням людини до себе (до своєї власної природи) і до природи загалом.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження зумовлена насамперед потребою розкриття цілісної картини присутності людини у світі, поступу людського духу, його здатності не миритися з бездушною участю безжалюгідного експлуататора природи, її винищувача, створіння, яке втрапило в пастку природної необхідності та, що ще більш принизливо, стало заручником

неприборканих примх власних інстинктів, інтелекту, що діють поза мораллю злагодженого співіснування в системі людина – природа – людство.

Світогляд П. Іванова не піддається однозначній інтерпретації. Його не можна визначати як релігійний у тому сенсі, що він, не апелює до релігійної догматики, але акцентує на вірі в людину, як істоту досконалу, безсмертну (людину-Бога). З іншого боку – його не можна вважати наукою у власному розумінні цього поняття, бо її автор не використовував при його розбудові арсенал її здобутків та напрацювань, але цей висновок не є остаточним. П. Іванов називав своє вчення “наукою із наук”, – і не безпідставно, оскільки останнє має міцне експериментальне коріння (кожний висновок, за словами його автора, був підтверджуваним такою кількістю фактів, які є вичерпно доказовими у відношенні до підсумкових рішень), та має своєрідно витлумачений метод для практичного вивершення “ідеї життя-безсмертя”, яка є центральною у вченні. Отже, це самобутнє вчення, яке в певному розумінні є і наукою, і віровченням, оскільки має як етико-раціональну, так і надраціональну складові (“мову природи” як безпосередній спосіб світоосягнення та “мудрість” – як заслужену людську здатність відповідати закону абсолютного буття), має великий гуманістичний потенціал, оскільки звернене до проблеми людини, її внутрішнього світу, моральних цінностей, особистісного духовно-фізичного вдосконалення. Саме ці світоглядні доміанти П. Іванов піднімає на загальнопланетарний рівень, оскільки вбачає їх реальне функціонування виключно в контексті людина – природа – людство. П. Іванов у своєму вченні підводить розумну основу під факти, які дотепер вважалися дивами. Феномен животворення є, за його вченням, наслідком природовідповідної поведінки, він розкривається в етико-раціональному контексті і визначається автором як просте природне явище. Отже, надраціональні і раціональні способи світоосягнення, мають, відповідно, не суто містичне і не суто наукове наповнення, а є виявами безумовного, як суто природного, вродженого, досконалого, та умовного, як набутого, штучного, приблизного, в природі людини. Пізнавальний процес, за П. Івановим, не губиться у всезростаючому безмежжі відповідей і нових запитань. Він має на меті спрямування до абсолютного, а отже, безумовного в людині через досконалість методу пізнавально-практичної її самореалізації. Отже, віра і знання не мають протиставлення, за вченням, П. Іванова, а є виявами цілісної природи людини, за умови прагнення останньої до досконалості, до свого абсолютного змісту. Все це в умовах суспільного оновлення, прагнення віднаходження нових парадигм буття людства має велике теоретико-методологічне і соціально-практичне значення. Ці підходи відповідають назрілій історичній необхідності гуманізувати мислення, а тому безумовно, повинні стати об’єктом уваги для достеменного вивчення та найдетальнішого прояснення.

На превеликий жаль, в силу тих чи інших причин (як суб’єктивного, так і об’єктивного походження) це вчення залишається мало вивченим, мало осмисленим та практично не задіяним в загальний культуротворчий процес. Небажання науковців долучитися до вивчення рукописів П. Іванова відкриває всі можливості для витіснення останнього у сферу сектантського життя, надаючи простір для фальсифікацій і безпідставного опоганення як вчення, так і його творця.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалось у відділі історії філософії України Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України і здійснювалось відповідно до планової теми: “Проблема філософії культури історії української філософії кінця XIX – XX ст.” (Державний реєстраційний номер 0106U011148), і було завершено у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, як складова частина комплексної науково-дослідної роботи кафедри філософії «Актуальні питання історії і теорії філософії та її викладання студентами педагогічних навчальних закладів», науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затвердженого Вченою радою НПУ ім. М. П. Драгоманова від 29 січня 2009 року, протокол № 5.

Об'єктом дослідження є писемна спадщина П. Іванова (понад 200 зошитів-рукописів).

Предметом дослідження є світоглядно значущі письмові виклади П. Іванова.

Стан наукової розробки проблеми. При написанні дисертації автор спирався на досвід філософського осмислення спадщини П. Іванова І. Хвацевським. З метою науково-популярного висвітлення про П. Іванова писали Ю. Золотарьов, Г. Бізаяєв, О. Бронніков, Ю. Кононов, В. Орлін, С. Коренева, Т. Шаблонова, Ю. Іванов, К. Кардаш та багато інших. Була досліджена також “соціально-філософська концепція цілісного духовного розвитку особистості в єдності з Природою” Ю. Іванова. Проте, важливо констатувати, що, на нашу думку, жодне з вище зазначених джерел, не ставило і не вирішувало задачі комплексного й ґрунтовного філософського дослідження як понятійної бази вчення П. Іванова, так і його світоглядних засад; виведення цілісної картини оригінального світобачення цього мислителя. Аналіз попередніх досліджень учення П. Іванова засвідчує їхній дещо поверховий, ілюстративний, феноменологічний характер. При їх безумовній цінності, вони є своєрідними спробами генералізації якоїсь конкретної проблематики, дотичної до вчення або як такої, що складає її певну частину. До того ж інтерпретація, піднятих ними питань, здійснюється у науковому, езотеричному, соціальному або природо-практичному ключі, полишаючи філософський аспект поза оглядом, або торкаючись його частково і поверхнево.

Критично (і місяцями упереджено критично) розглядається “іванівство” у посібниках, словниках, енциклопедіях з релігієзнавства. При цьому залишаючи поза увагою висвітлення і навіть не включаючи в свій предмет філософсько-світоглядні основи вчення, що знайшли місце єдино у письмовому духовно-практичному доробок П. Іванова (понад 200 зошитів-рукописів).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є виокремлення та з'ясування змісту наріжних світоглядних понять і принципів засад (ідей) світогляду П. Іванова та їх філософсько-системна концептуалізація (формулювання теоретичного виразу вчення – його основи).

Досягнення поставленої мети здійснюється через вирішення наступних завдань:

– всебічне детальне вивчення першоджерел з метою виявлення пізнавального результату, матеріалізованого в текстах;

- розпредметнення та реконструювання філософськи значимих ідей, що містяться в підмурівку тексту, обраного для вивчення;

- дослідження світоглядної проблематики вчення в контексті сучасних теоретичних філософських підходів;

- приведення вчення до концептуально-теоретичної предметної цілісності (здійснення синтезу єдиного теоретичного виразу) на основі комплексного осмислення його світоглядної засадничої бази та методологічних підходів системи самовдосконалення людини, розробленої і апробованої П. Івановим;

- встановлення рівня дотичності світоглядної проблематики, розробленої у вченні до тих філософсько-світоглядних систем і ідей, що склали вітчизняну та світову історичну філософську традицію, виявлення ступеня її співзвучності у постановці базових питань із проблематикою космізму;

- з'ясування духовно-культурних орієнтацій П. Іванова, місце й роль його учення в структурі філософського знання України XI-XX ст.;

- обґрунтування значимості вчення П. Іванова для гармонізації буття та співбуття українців, людства загалом, з метою формування відчуття моральної відповідальності кожного за своє власне існування, існування природи, людства.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Для розкриття обраної теми дослідження залучається методологія гуманітарного пізнання, яка спирається на досягнення філософської герменевтики, комунікативної філософії, в процесі розкриття обраної теми використовується культурологічний підхід. Застосування герменевтичного методу в даному дослідженні зумовлене тією важливою світоглядною установкою, що філософське розуміння дійсності, віднаходження її смислів виходить передусім із життєвого світу особистості. Тому, щоб зрозуміти погляди П. Іванова, дослідник повинен здійснити входження у світ його смислів, збагнути мотиви його власних базових орієнтацій.

За допомогою методу логічного аналізу здійснено прояснення та доказове висвітлення ціннісних пріоритетів вчення П. Іванова, його змістовних компонентів, а також узгодження та приведення їх до цілого. Активно використовується також компаративістський метод: в процесі аналізу поставленої задачі дослідження використано аналогії та паралелі. Світоглядна проблематика вчення П. Іванова проаналізована у порівнянні з вітчизняними та зарубіжними філософіями. Здійснюється порівняльний аналіз основних сутнісповизначальних підходів вчення із давньоруською релігійною традицією, українською кордоцентричною філософією, представленою творчістю Г. Сковороди, П. Юркевича, П. Куліша, зі світоглядними теоріями філософів-космістів. Порівняння здійснюється також з певними засадами даосизму, індуїзму, буддизму, діалектичними концепціями Геракліта Ефеського, Г. Гегеля, К. Маркса і Ф. Енгельса, С. К'еркегора, дослідженнями з цих питань М. Булатова, В. Загороднюка та ін., а також позиціями щодо ряду світоглядних питань Е. Фрома, Х. Арендт, В. Кутирьова, С. Хоружого та ін.

Джерельну базу дисертації склали письмова спадщина П. Іванова (понад 200 зошитів-рукописів), листування, спогади очевидців, науково-популярні публікації про П. Іванова, праці вітчизняних та зарубіжних філософів з питань методології,

історії філософії, онтології, гносеології, діалектики, антропології, психоаналізу, аксіології, кордоцентризму, соціальної проблематики, валеології, екології.

Наукова новизна одержаних результатів визначається метою та завданнями дослідження, засобами їх розв'язання і полягає в наступному:

Вперше:

на науково-методологічній основі цілісно, системно та детально

– досліджено світоглядні засади вчення П. Іванова та з'ясовано зміст наріжних понять, онтологічних, натурфілософських, діалектичних, антропологічних, етичних поглядів.

– здійснено теоретичну розробку “діалектичного закону Живого” – найоптимізованішого теоретичного виразу вчення П. Іванова, його сутнісної основи, та відслідковано зв'язок цієї базової складової вчення з діалектичною традицією в історії філософії.

– розкрито змістовний зв'язок світоглядних, суспільно-значущих, гуманістичних позицій П. Іванова з провідними тенденціями у вітчизняній і світовій філософії.

З питання уточнення:

– в науковому просторі дотепер не знаходили місця дослідження, які б за свій предмет мали філософсько-світоглядно значущі виклади вчення Порфирія Іванова. Дана проблематика не ставала допоки предметом обговорення спеціалізованих вчених рад із історії філософії, їх фахової оцінки, а також з філософії взагалі, як теорії світоглядного знання. Наявна дисертація є першою науковою розвідкою в царині історико-філософських студій вчення П. Іванова. Тому теоретичні розробки цього дослідження у питанні новизни не включають проблеми уточнення.

Одержали подальший розвиток:

– в процесі приведення вчення П. Іванова до єдиного теоретичного виразу (оптимізованої форми, сутнісної основи) були використані окремі думки, тези, ідеї І. Хвощевського, щодо напрямку теоретичного розкриття досліджуваного вчення, викладені ним у книзі “Моя ідея – це гімн Життю” під псевдонімом І. Льїн.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Теоретична значимість і практична цінність даного історико-філософського дослідження найперше полягає в тому, що нами вперше введена в контекст людинолюбної української і гуманістичної світової філософської традиції, нова постать виразника космізму, вчителя здоров'я, мудреця і подвижника П. К. Іванова, автора власного вчення про гармонізацію всіх рівнів спільнотуття людини – природи – людства з перспективою безсмертя. Той ступінь розробки проблеми філософського осмислення вчення П. Іванова, який нам вдалося здійснити, може бути використаний для подальшого ще більш поглибленого дослідження, систематизації та аналізу теоретичних складових цього вчення в царині філософської науки, зокрема антропології, екології, етики, релігієзнавства (оскільки є певна причетність насамперед до християнського віровчення та віровчень Сходу), психології, а також природничих наук: фізики, біохімії, фізіології, можливо і геофізики та геології. Теоретичні положення і висновки роботи можуть сприяти поглибленому розумінню синтетичної природи людини,

реалізації потенціалу її докорінного оновлення, подальшій розробці не тільки антропологічного, але й антропного принципу сучасної космології, що установлює пряму залежність існування людини від фізичних параметрів Всесвіту. Учення П. Іванова переконливо доводить гостру потребу «антропологічного повороту» сучасного гуманітарного знання, радикальної зміни способу мислення, розроблення світоглядних підходів, що інтенційовані на усвідомлення власної планетарної й космічної природи і відповідальності за еволюцію природи загалом.

Результати дисертаційного дослідження доцільно використати: при написанні науково-методичних посібників з історії філософії, курсових і дипломних робіт; у вузівських курсах з історії української філософії, культури, педагогіки; при укладанні лекцій і спецкурсів з етики, філософії освіти, філософії релігії; у навчально-виховній роботі.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою. Висновки та положення наукової новизни одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження обговорені на засіданнях відділу історії філософії України Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України та на засіданнях кафедри філософії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, апробовані в доповідях на щорічній Міжнародній конференції “Історія релігій в Україні” (Львів, 2007); на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Ірраціональне підґрунтя раціональності” (Полтава, 2009), в програмі філософсько-антропологічних читань “Європейський вибір України: антропологічні параметри осмислення” (Київ, 2010).

Публікації. За темою роботи опубліковано 8 статей (без співавторства), з них п’ять у фахових виданнях, затверджених ВАК України для філософських наук, три – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, п’яти розділів, які включають у себе сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатка. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, з них 194 сторінки основного тексту. Список використаних джерел налічує 304 найменування і складає 26 сторінок. Додаток розміщений на 10 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання роботи, розкрито наукову новизну, зазначено особистий внесок дисертанта, висвітлено можливість теоретичного і практичного застосування результатів, наведено дані про їхню апробацію, відображено структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі “Методологічні основи дослідження та огляд літератури з теми”** – з’ясовано стан наукової розробки теми, визначені теоретичне і методологічне підґрунтя, джерельна база дисертації.

У першому підрозділі “Письмовий доробок П. Іванова як предмет наукового аналізу” – доводиться, що відсутність цілісного уявлення про духовно-практичну спадщину П. Іванова, яке можливе тільки за умови її достеменного дослідження і аналізу, є однією із прикрих прогалин у вивченні пам’яток духовності, які у такий спосіб – через рукописи – зберігають думку, виплекану шляхом самобутньої неперевіршеної практики як в осередку природи, так і серед людей, – що, власне, і є задачею історико-філософської науки.

З’ясовується, що ім’я самородка-практика П. Іванова зустрічається здебільшого на сторінках науково-популярних видань, в яких піднімаються переважно питання здорового способу життя, екології, валеології, фізіології (книги Ю. Золотарева), езотеричної спрямованості (книга О. Сандрової, та В. Димирова), та як такі, що балансують між полосами містичних таїнств і наукового підходу (книги Ю. В. Кононова і З. Н. Кононової), життєпису П. Іванова та аналізу системи його практичних порад “Дитинка” (книги О. Бикова і Н. Бикової, А. Фукі, О. Броннікова, С. Кореневої та ін.), монографічні (книги Ю. Іванова). Останні, вводять філософську проблематику задля вирішення кола задекларованих питань, але, на нашу думку, не дають цілісного уявлення про вчення, оскільки не здійснюють послідовного і змістовного розкриття та аналізу як понятійної системи, так і світоглядних засад вчення, не мають методологічного апарату дослідження і ігнорують неповторність мислечуттєвого способу світоосягнення за П. Івановим (мова йде про єдність думки і відчуття, серця і розуму). При цьому споруда дослідження зводиться цим автором на суто абстрактній основі, а отже діалектичні принципи Живого, які є центральними у вченні П. Іванова, відповідно підміняються аутогенними або мислеформними установками.

В огляді публікацій релігієзнавців відзначається монографія Є. Балагушкіна “Нетрадиційні релігії в сучасній Росії: морфологічний аналіз”, в якій вчення П. Іванова розглядається як релігійно-містичне, неорелігійне. Акцентується також увага на тому, що жодне з релігієзнавчих видань, що включає вчення П. Іванова в перелік проблем висвітлення та фахового розбору, не побудоване на філософському аналізі першоджерел. І тому ці дослідження кваліфікуються нами науковими розвідками-упередженнями, оскільки, в них висновки передують аналізу текстового полотна вчення, представленого зошитами П. Іванова, а отже дійсна картина вчення залишається не розкритою.

Доводиться, що письменний доробок П. Іванова не знаходився дотепер в полі філософської уваги цілісно і всебічно ні з питання світоглядних засад вчення, ні з питання системи його понять. Вказується, що найбільш наближеною до філософського контексту аналітичною працею з цієї проблематики, є монографія І. Хвощевського (псевдонім І. Ільїн) “Моя ідея – це Гіми Життю”. Не залучаючи методологічні підвалини філософської науки, її визначальні складові, а також не базуючись на ретельному аналізі першоджерел, а виходячи із власного досвіду спілкування з П. Івановим, її автор надав ряд загальних накреслень щодо напрямку теоретичного розкриття його вчення. Також вони були вивчені, а також взято до уваги їх якісний бік.

Здійснення цілісного історико-філософського дослідження творчої спадщини П. Іванова, розглядається як ще один необхідний крок у предметному вивченні як

вітчизняної так і світової духовної культури. Першою спробою такого дослідження і постає дана дисертаційна робота. Остання ж передбачає обов'язкове майбутнє продовження шляхом залучення в коло аналізу та вирішення ще більшої кількості проблемних питань, що знайшли місце в письмовому спадку П. Іванова.

У другому підрозділі **“Методологічна культура осмислення вчення П. Іванова”** – вирішується питання про основні методологічні принципи і методи історико-філософського дослідження, якими ми послуговуємося задля вирішення головного завдання дисертації – філософської концептуалізації вчення П. Іванова, шляхом виявлення та аналізу його понятійної системи і основних світоглядних засад. Для розкриття обраної теми дослідження широко залучається методологія гуманітарного пізнання, що спирається на досягнення філософської герменевтики, комунікативної філософії. Активно використовується компаративістський метод.

У послідовності вирішення задекларованих у даному підрозділі завдань, найпершим вирішується питання тексту як джерела історико-філософського пізнання і об'єкту тлумачення. Залучені зошити-рукописи П. Іванова, в яких передана світоглядна позиція їх автора, належать до нефахово-філософських текстів, осмислення яких вимагає від дослідників спеціальних підходів та методик, про які йдеться, зокрема, в науково-методологічній розвідці В. С. Горського **“Історико-філософське тлумачення тексту”**. Отже, процедура історико-філософського тлумачення писемної спадщини П. Іванова, викладеної непрофесійно-філософською мовою, у методологічному плані передбачає вирішення ряду завдань. Це – всемірне детальне вивчення першоджерел; здійснення контекстуального та ситуативного аналізів текстів; реконструювання; переведення філософсько-значимих ідей на мову, яка прийнятна в сучасній філософії. Аналізується процедура приведення світоглядної проблематики вчення до світоглядної теорії, тобто до філософії (філософсько-світоглядної системи знань), що створює абстрактний образ реальності.

Використання герменевтичного методу в даному дослідженні, яке здебільшого зорієнтоване на досягнення М. Бахтіна, Г. Гадамера, Ф. Шлейєрмахера, зумовлене ще і тією важливою світоглядною установкою, що філософське розуміння дійсності, віднаходження її смислів виходить передусім із життєвого світу особистості. Тому, щоб зрозуміти погляди П. Іванова, дослідник повинен здійснити входження у світ його смислів, збагнути мотиви його власних базових орієнтацій.

У другому розділі **“Експеримент довжиною в півстоліття – історична ретроспектива природної практики П. Іванова”** – розкриваються на біографічному тлі основні етапи пошуку П. Івановим **“шляхів здорового життя”** та його особистого духовно-фізичного самозростання з людини залежної (від їжі, одягу, житла) до рівня людини, яка шляхом вольових зусиль (свідомого терпіння), здатна цією залежністю управляти, тим самим, послаблюючи її. Це система свідомого гарту, самовідродження в людину нову, незалежну, інтенційовану на безсмертя (боголюдину). А також засобом біографічного переказу виявляються джерела народження вчення самобутнього природного практика, мислителя і мудреця П. К. Іванова.

У третьому розділі “Понятійна система і основні світоглядні положення вчення П. Іванова” – в результаті роботи над першоджерелами виявляються, з'ясовуються та аналізуються система світоглядних засад вчення П. Іванова, а також найуживаніші поняття. Аналіз здійснюється в контексті філософської світоглядної теорії: онтології людини.

У першому підрозділі “Вчення П. Іванова в контексті проблеми людина-світ як смислового стрижня формування її духовного змісту” – аналізується поняття “світ” в ретроспективному плані: перше – приводиться визначення цього поняття за найдавніших часів, друге – в епоху освоєння природи та виникнення держави; третє – з появою перших здобутків наукової революції. У порівнянні до останніх, автор дає визначення поняття “світ”, за вченням П. Іванова. Щоб уникнути поверхневості, а відповідно і неточності в аналізі цього питання, дослідження проводиться в кілька етапів. Оскільки, за вченням П. Іванова, “світ” – це єдність людини, людства і Природи, а Природа є суб'єктом буття, а не об'єктом людських експериментів, то в цьому контексті виникає необхідність вирішення ряду суттєвих питань, а саме: що таке природа за вченням П. Іванова? Яке смислове наповнення мають поняття Святий Дух та еволюція Святого Духу за цим вченням? Як визначає П. Іванов людину в абсолютному значенні та як оцінює її сучасний стан?, Як розуміти визначення “мертвий потік”, “предкова дорога”, “залежне життя” та, відповідно, “живий потік”, “шлях новий небувалий”, “незалежне життя”, так часто вживані на сторінках письмового доробку П. Іванова? Висновується, що П. Іванов витлумачує людину в абсолютному значенні як Бога Духа Святого – вічно живе людське тіло, без потреб в одязі, житлі, їжі. Досягти цього людина може шляхом еволюції: свідомого буття. Діалектичні принципи Живого постають основою справи її еволюційного самозростання: етико-раціональної за змістом. Людина досконала (людина-Бог) – мета еволюції – є повністю вписаною в контекст світу “Природи незалежної”, без суб'єкт-об'єктного розрізнення. Остання є її праматір'ю і лоном ладу її життя. Увираження питання залежного та незалежного світів, а відповідно і приналежності людини до мертвого (предкового) або живого (нового-небувало) потоків, досягається через розкриття поняття свідомого і несвідомого: як відповідності або невідповідності в кожній природно-практичній дії-звершенні основі її буття, діалектичному закону Живого. Прояснення даного контексту здійснюється через витлумачення базової тези (світоглядного принципу) вчення – “Свідомість визначить буття”.

“Незалежний спосіб життя” людини, за П. Івановим, визначається як еволюційний, духовний. І, відповідно, “незалежний (божественний) світ”, – як світ еволюції Святого духу. Святий дух, за цим вченням, є основою незалежного світу, вічним незмінним законом його буття, діалектичним за суттю (єдністю протилежностей). Такі визначення надають підстави віднести дану модель світу до іманентного пантеїзму.

Встановлюється, що дух, за вченням П. Іванова, виступає невідокремлюваним від матерії, тобто постає невід'ємною від неї субстанційною формою, тим самим нівелюючи установку на матеріалістичність чи ідеалістичність цього вчення. Свідомість безсмертної людини, за цим вченням,

яка “черпає” свій зміст із істини буття – Святого Духу, – визначається не як психічне, а як духовне явище. Святий Дух постає у вченні спільною живою основою буття-безсмертя, що об’єднує своїм законом, а отже і єдиним змістом і воду, і землю, і повітря (як три “живі тіла”), і безсмертну людину. За вченням П. Іванова, як і за філософією вченого, мислителя-еволюціоніста П. Тейяра де Шардена, життя – іманентне тканині Універсуму. За такої умови істина міститься в чуттєвому об’єкті як в дзеркалі. П. Іванов підводить спільну основу під буття (в даному контексті мова йде про онтологічний абсолют: суще) і свідомість. Як і П. Тейяр де Шарден він виводить свідомість зі світу. В основі онтології П. Іванова, за висновком нашого дослідження, лежить діалектичний закон Живого (етико-раціональний за суттю), як субстанційна форма. Сущє, як буття в істині, тільки в інтелекті (шляхом використання понять) виступає у етико-раціональному вигляді, як певна форма найбільш адекватного його відтворення. В Дусі ж, буття в істині (Святий Дух, тотожно еволюція Святого Духу) постає у власній і живій формі.

Віднаходження розв’язків питання: “На скільки гостро зведені у протиріччя залежний і незалежний світи та на скільки загрозливою для людини є сила їх непримиренності?” Рішення останнього здійснюється в історичній площині з акцентом на практичний бік та діалектичну основу виходу з протиріччя задля набуття людиною досконалості. Людина постає у вченні центральною ланкою і основним осередком само і світоперетворення, самовідродження в абсолютній формі і змісті шляхом свідомого буття. З огляду на вище згадані акценти, висновується, що вчення П. Іванова є пантеїстично-антропоцентричним. Метою існування людини, за цим вченням, є набуття нею незалежності, відродження своєї сутнісної божественної природи шляхом еволюції: свідомого буття. Онтологічне обґрунтування етики, характерне як для античної філософії, так і для християнської теології, вчень Г. Сквороди, П. Юркевича, П. Куліша та ін. знайшло собі місце також у вченні П. Іванова та отримало тут своє особливе вирішення і розкриття.

У другому підрозділі “Вирішення проблеми ставлення людини до світу за вченням П. Іванова” – йдеться про спільне та відмінне у ставленні до світу за західною та східно-азіатською традиціями, з одного боку, за вченням П. Іванова – з другого.

Доводиться, виходячи з порівняльного аналізу різних традиційних стилів мислення, що за вченням П. Іванова, людина є співтворцем Природного світу, на відміну від східної традиції, у відповідності до якої смислеосягнення є вичерпним виміром останньої як мислячої білинки. Піднімаючись по щаблях самовдосконалення, людина східної традиції підпорядковується потокам дао (даосизм) чи розчиняється в душі всесвіту (індуїзм). Піднявшись до рівня “людини заслуженої в природі”, а потім і “боголюдини”, послідовник вчення П. Іванова стає джерелом творчості. Життя визначається П.Івановим як “животворення”, – тобто такий спосіб буття людини, що не порушує лад Всесвіту, а зберігає і підсилює його, тим самим заперечуючи смерть, виводячи її з онтологічного контексту, оскільки вважає останню помилкою людського існування. Вимір смислеосягнення світу людиною, є необхідною умовою для здобуття нею виміру життєсмислотворення. Встановлюється, що споживацтво,

мовою вчення, привласнення “чужого добра”, породжує проблеми, складність вирішення яких щодалі сягає за критичну межу, тим самим ставлячи під питання саме існування людей. Далі дана проблематика більш повно розкривається з використанням джерел, автори яких не позбавлені всієї гостроти усвідомлення проблеми наслідків людської життєдіяльності на планеті Земля. Найінформативнішими у цьому контексті є думки і висловлювання Е. Фрома, Х. Арендт, В. Кутирьова, та ін.

На основі порівняльного аналізу базових теоретичних підходів вчення П. Іванова зі світоглядними позиціями різних філософських шкіл та релігійних утворень у питанні ставлення людини до світу, доводиться, що зазначене вчення, якому притаманна виразна етична забарвленість та зверненість до внутрішнього світу людини, демонструє такий тип ставлення до світу, що відповідає сформованому в глибинах киеворуської традиції та довершеному в “філософії серця”, найяскравішими представниками якої є Г. Сковорода, П. Юркевич, П. Куліш, та ін.

У третьому підрозділі “Сумірність людина і світ з позиції пнсьмового доробку П. Іванова” – розкривається питання збігу або розбіжності масштабу людини та світу з точки зору підходів задекларованих у вченні П. Іванова. Можливі три варіанти: а) світ за своїми масштабами перевищує масштаб людини; б) людина певним чином переважає за своїми масштабами світ; в) людина і світ за своїм масштабом перебувають у стані певної рівноваги.

Висновується, в результаті послідовного розбору вище зазначених питань: а) стражденність, як певна форма сумірності людини і світу у випадку, коли світ за своїми масштабами перевищує масштаб людини, за вченням П. Іванова, має особливий зміст. Вона постає як “свідоме терпіння”, тобто свідоме самопримушування відкриватися впливу “поганих і холодних” чинників, що складають умови людського існування. При цьому міра впливу негативних факторів має бути такою, що за підсумок, має неодмінно скластися саме позитивний результат. За такої форми стражденності, світ не перевищує людину в своїх можливостях. Він (світ) безумовно тисне на неї силою всього, що є в ньому “холодного та поганого”, але через “свідоме терпіння”, яке є проявом не пасивності, а діяльності – світ стає її союзником, а не ворогом. Установлюється, що вчення П. Іванова практично нівелює, у ставленні до світу, той зміст стражденності, який постулює безсилля людини перед ним, її вічну залежність від його величі і непередбачуваної сили; б) доводиться, що діяльнісна складова ставлення до світу є визначальною за вченням П. Іванова, оскільки його автор постулює людину як активну, діяльну істоту. Діяльність послідовника вчення – це Жива практична справа загартування-тренування (активна взаємодія своїм відкритим тілом з живими тілами Природи: повітрям, водою, землею), а також добродійна діяльність серед людей. Еволюційна діалектична практична справа Живого (природовідповідна діяльність за діалектичними принципами, виписаними у вченні) відкриває для послідовника, на переконання його автора, реальну перспективу набуття боголюдських якостей. Визначено, що відродження боголюдських якостей, тобто таких, якими, за вченням П. Іванова, людина була наділена одвічно, – це головне річище в яке має бути спрямована свідомо

діяльність послідовника; в) зазначається, що споглядання – це та форма стосунків людина – світ, яка є необхідною для народження корисної діяльності. Свою природну практику П. Іванов здійснював у такий спосіб, щоб кожна дія не мала анінайменших ознак втручання з ознаками своєкористя, авторитарного впливу, агресії, насилля, тим самим засвідчуючи за вихідну таку форму ставлення до світу як споглядання. Споглядання як форма вияву вільного прилучення людини до буття – є сприятливим підґрунтям для творчості. Висновується, що творчість, за П. Івановим, – це дія, яка проростає з гармонії світу, з чистого знання.

У четвертому підрозділі “Смислові домінанти світоглядної системи П. Іванова та особливості функціонування кореневої форми духовного осягнення світу, знання” – надається обґрунтування найвизначальнішим світоглядним складовим вчення П. Іванова з використанням визначень і положень, що знайшли місце в загальній філософській теорії з питань світогляду. Найперше, що постало у витoku всіх наступних побудов і послугувало приводом для народження майбутньої світоглядної системи вчення – це беззаперечні цінності: здоров’я, воля до життя, бажання дошукатися істини-правди, тобто, дати пояснення світу через знання і дізнатися про ті можливостей, які є істинно людськими. До узагальнюючих висновків П. Іванова, що постали в результаті його самовідданої практики в природі на користь життя і склали світоглядний остов вчення, відносяться: перше – це переконаність в тому, що людина на ділі відцуралася від свого дійсного шляху і тому нині і впродовж усієї історії не є носієм закону, визначеного для неї одвічно – закону незалежного існування. Її дії знаходяться в протиріччі з законами Природи. І друге – це те, що людина спроможна віродити свої боголюдські якості втрачені в результаті історичного залежного (від їжі, одягу і житла) життя. П. Іванов прикладом свого перенародження та спробами теоретичних узагальнень свого унікального досвіду, розробкою засобів духовно-тілесного самовдосконалення людини, закладає фундамент цього процесу.

До загальних висновків, в даному підрозділі, додаються більш конкретні, а саме: за письмовими духовно-практичними викладами П. Іванова, людина, що виконує настанови вчення, реалізує закладений в неї Природою невимірний потенціал для власного метаморфозу, набуває згоди зі світом, осягає його не шляхом уяви, віри чи чогось іншого, а завдяки знанню і свідомості, яка має за основу ці знання, тобто їм адекватна. Стверджується, що саме через відсутність знань, людина вдалася до помилкових дій. Її прорахунки засвідчують хвороби, всліяжі негаразди, лиху та невідворотна смерть. Світ незалежного життя визначається як корисний, бажаний, необхідний. Необхідність, як головний атрибут залежного світу, позбавляє людину свободи, на відміну від світу незалежного, у відповідності до якого, необхідність є умовою останньої. Людина як суб’єкт об’єктивної природної детермінації, яка дезінтегрує в ній власне людську природу, має виявити активність, реалізувати себе відповідно з одвічним ідеалом. Метою природного існування людини, визначається відмова від самоправного життя, відчуженого від життєдайного закону: еволюційного поступу Святого Духу. За вченням, людина, яка живе відповідно до діалектичних принципів Живого, потенційно здатна позбутися цілковитої залежності від таких

матеріальних факторів як їжа, одяг, житло. Поняття “здоров’я” розкривається через поняття свідомості, як вміння свідомо (“в дусі розуму”) жити, не порушуючи як на фізичному, так і на духовному рівнях закони Природи, які є, власне, і законами безсмертя людини. Моральна воля визначається як Святий Дух, – нормотворчий живий діючий принцип життя-безсмертя.

Досліджується поняття “знання” як вихідного щодо всіх інших понять вчення. Розкривається його сутнісне наповнення, через аналіз на основі сучасних філософських теоретичних розробок з проблеми знання, зокрема В. Петрушенка, С. Кримського та ін. Проблема пізнання у вченні П. Іванова досліджується в трьох аспектах: інформаційному, вольовому та смислово-свідомому. Інформаційний аспект розкривається в контексті взаємодії суб’єкта і об’єкта пізнання. Даний контекст поглиблюється через розкриття поняття самосвідомості, – звернення до діалектичного закону Живого, як умови зняття протиставлення свідомості і світу. У даному розділі окрім емпіричних та етико-раціональних складників пізнання людини, розкрито і ірраціональну складову вчення. До аналітичних знахідок даного підходу можна віднести – мудрість (закон серця) як безумовна внутрішня відповідність абсолютній основі буття (еволюції Святого Духу) і одкровення (“мова Природи”) – актуалізований цією відповідністю мікрокосм свідомості людини, презентований її мозком.

У п’ятому підрозділі “Рівневий принцип структурування світогляду та його проекція на засадничі світоглядні визначення вчення П. Іванова” – визначається та аналізується рівнева структура світогляду (світогляд як єдність рівневих складових: світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння), у відповідності до філософської теорії, та здійснюється проекція цих рівнів на вчення П. Іванова, його світоглядні засади. Завдяки чому досягається прояснення та розкриття того суттєвого і визначального у вченні, яке складає основу єдності людини зі світом.

Доводиться, що вчення П. Іванова пояснює світ (його походження, побудову, спосіб існування, майбутню долю, сенс подій, що в ньому відбуваються, місце людини в ньому) і дає вичерпну відповідь на смисложиттєві запитання, які з необхідністю постають при з’ясуванні такої рівневої складової світогляду як світорозуміння. Аналіз, проведений за проблематикою даного підрозділу дає можливість дійти висновку, що оскільки така складова рівневої структури світогляду як світорозуміння вичерпно представлена у вченні, – останній можна визначати філософією.

Аргументується висновок про пантеїстичність вчення П. Іванова. Оскільки природа (“Природа незалежна”) автором вчення ототожнюється з Богом (“Бог – це є Природа, а в ній найголовніше – це людина”). Але пантеїзм П. Іванова специфічний – іманентний. В цій версії пантеїзму Бог виступає як закон вічний, незмінний, що ґрунтується на єдності протилежностей. “Природа незалежна” ототожнюється з Богом, бо вона, за П. Івановим, є носієм закону вічного буття – Святого Духу, який є діалектичним за суттю (єдністю протилежностей). Теоретико-понятійна форма цього закону розкрита у дисертації в розділі “Діалектичний закон Живого – сутнісна основа вчення і його основний природно-практичний принцип”.

На цитатному матеріалі демонструється, що людину П. Іванов визначає як Бога – вічне життя, що вийшло з лона вічно живих одухотворених тіл Природи (повітря, землі і води). Людина в її абсолютному вимірі (абсолютному змісті і формі) є Богом Духом Святим – чистим, безсмертним, енергійним людським тілом, що живе в природі без потреби в їжі, одязі, житлі. За вченням П. Іванова, людина історична знає безсмертя. Воно глибоко вписане в її одвічну природу, в її зміст. Все розмаїття світу, включаючи і його поділ на світло і птьму, є наслідком самовідступу людини, втрати своєї дійсної природи на користь бажання. Відхід людини від Природи, означився хворобами, а потім смертю.

Людина, яка розвинула в собі боголюдські здатності, підпорядковує свідомому контролю свою нижчу природу, природу залежну, яка включена в жорстке коло детермінації: народження і смерті. Така людина стає живим уособленням божественної Природи, її принципів існування. Все це дає підстави вважати вчення П. Іванова пантеїстично-антропоцентричним.

У четвертому розділі “Діалектика Живого – сутнісна основа вчення П. Іванова і його основний природно-практичний принцип” – на основі філософської теорії діалектики та детального аналізу вчення синтезовано і обґрунтовано діалектичний закон Живого – ідейний фокус вчення П. Іванова і теоретичний вираз його природно-практичного методу самовідродження людини у повноті її безсмертних можливостей.

В основу розкриття питань даного розділу закладається той суттєвий момент, що еволюційний процес, за вченням П. Іванова, є з необхідністю діалектичним, оскільки полярність закладена в природу речей, і інтерпретація природних процесів не може здійснюватися без урахування цієї сутнісно-визначальної особливості. На цій підставі простежується розвиток поняття “діалектика” в історії філософської думки і висвітлюється своєрідність розуміння діалектики Порфирієм Івановим.

Віднаходяться вихідні або установчі підходи у справі еволюції, як діалектичному процесі Живого, за вченням П. Іванова, а саме, – це “любов і діло” (свідомого терпіння). Враховуючи це, формулюються закони діалектики Живого, як теоретичний вираз (понятійно-абстрагована форма) еволюції Святого Духу, а саме: 1. Єдність єдиного і всезагального як любов; 2. Свідоме терпіння як основний діючий принцип, що забезпечує узгодженість (правильність зв’язку) всіх складових розмаїтого світу природи, включаючи і протилежне в ньому. 3. Перехід кількісних напрацювань, у відповідності до обраних принципів життя: свідомого терпіння в любові, у нову якість, після набуття нових якостей – преображення. Спільним, для всіх складових триєдиного закону, є чітко витримана міра у всіх діях, що забезпечують процес еволюційних змін.

У п’ятому розділі “Вчення П. Іванова в контексті філософсько-світоглядних традицій” – віднаходяться змістовні паралелі між поглядами космістів як філософської, так і наукової та релігійної орієнтацій та еволюціонізмом Святого Духу Порфирія Іванова, а також визначається ступінь відповідності його теорії історико-філософському контексту: приналежність до духовної культури того чи іншого народу.

У першому підрозділі “Новий свідомо-еволюційний етап розвитку світу за вченням П. Іванова та філософією космізму” – проводиться порівняльний аналіз вчень представників активно-еволюційної парадигми світобачення, яка зводить свій світоглядний стрижень на принципах свідомого розвитку світу, що ґрунтується на засадах розуму і морального почуття, у порівнянні до еволюційного вчення Святого Духу Порфирія Іванова. В поле теоретичного розбору та зіставлення даного дослідження включені світоглядні викладки філософів-космістів, а також представників руського релігійного відродження. Встановлюється, що найвиразнішим сутнісним моментом вчень активно-еволюційного світоглядної орієнтації, якій в повній мірі відповідає і вчення П. Іванова, визначається творчий потенціал людини, спрямований на власну природу. Еволюція переходить до використання нових засобів психічного, духовного ряду. Метою свідомого самоперетворення людини є поступове набуття нею більш високого онтологічного статусу (за християнською думкою, її обоження).

Встановлюється ідейна спорідненість між космічним, активно-еволюційним напрямком філософського і наукового пошуку та вченням самородка-практика П. Іванова. А саме, це – акцентування необхідності нового свідомо-активного етапу еволюції; погляд на людину в її сьогоденнішому стані, як на істоту перехідну, проблемну, кризову, але одночасно і як таку, що концентрує в собі творчі можливості, потенціал росту в людину досконали; суб’єктом планетарної і космічної перетворюючої дії визнається не окрема людина, а соборна сукупність свідомих істот, все людство в єдності поколінь; основним предметом, метою і вищим благом визначається життя, в його духовному офарбленні, життя особистісне, родинне, безкризове, досконале; наукове пізнання і науковий пошук мають здійснюватися в полі нового, активно-еволюційного спрямування; наука повинна спиратися на чіткий моральний критерій, більше того – виходити з нього. Тобто найважливішою рисою науки повинне бути служіння вищому ідеалу, якому з часом мають відповідати як людина, так і переображений нею (як основною діяльною силою) світ.

У другому підрозділі “З’ясування приналежності спадщини П. Іванова до духовної культури того чи іншого народу”, – Віднаходиться, шляхом аналізу, здійснюваного у відповідності до науково-методологічної розробки В. Нічик, відповідь на питання про приналежність вчення П. Іванова до вітчизняної духовної культури. Основна процедура з’ясування базується на трьох основних принципах: генетичний, есенціальний та функціональний, у відповідності до яких здійснюється вирішення поставленої задачі. На основі ряду висновків, які були зроблені в процесі розв’язання основних питань дослідження, з’ясовується, що у вченні П. Іванова, знайшли собі місце багато традиційних для історії філософської думки України напрямків і способів філософування. Це і визнання софійності світу, яке ми віднаходимо ще у книжників Київської Русі, це і характерна для них особлива увага до етико-гуманістичної проблематики. Наявний у рукописній спадщині П. Іванова також своєрідний погляд на Біблію, як духовне джерело. Прослідковується входження вчення П. Іванова, всією його засадничою світоглядною визначеністю, у центральне річище, серце, найглибший, найсуттєвіший потік загальної закономірності розвитку філософської думки

українського народу. Найперше – це поєднаність з нашою слов'янською минувиною, Києво-Руською традицією, кордоцентричним напрямком філософування, а також співзвучність з активно-еволюційними, космістськими, ноосферними сучасними світоглядними розбудовами і баченнями.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження завершується формулюванням узагальнюючих положень щодо філософсько-світоглядних засад творчості П. Іванова, які в систематизованій формі фіксуються як елементи наукової новизни, а, відповідно, як основні положення, що виносяться на захист. Отже, мова йде про наступне:

1. Вчення П. Іванова, яке отримало визначення в нашому дослідженні як пантеїстично-антропоцентричне, є цілісною системою поглядів її автора на людину, природу, людство, світ загалом. Це вчення можна визначати філософією, оскільки його проблематика, базові світоглядні складові, понятійно-категоріальний апарат знаходяться в контексті цієї теоретичної галузі, до того ж максимально їй відповідають;

2. Вчення П. Іванова ми визначаємо пантеїстично-антропоцентричним. Але, з певним уточненням, у відношенні до цього вчення можна говорити про іманентний пантеїзм. Оскільки “Природа незалежна”, яка визначається у вченні Богом, є носієм закону вічного буття – Святого Духу, діалектичного за суттю, що постає єдністю протилежностей.

3. Творчий доробок мислителя є своєрідною глибинною філософією Життя (життя-безсмертя), яке презентує як класичні (етико-раціональні), тобто такі, що тяжіють до загального, так і екзистенційні, – ті, що тяжіють до індивідуального, особистісного, підходи. Водночас воно не відірвана ні від релігійного, ні від наукового контекстів. П. Іванов закликав людину пізнавати свою вищу “незалежну”, “безсмертну”, за його термінологією, Природо-відповідну сутність і називав своє вчення наукою із наук, тим самим вказуючи на те, що людина як носій життя має бути укоріненою у світ знаннями істини свого буття, своєю свідомістю. Остання ж має бути провідником буття гідного людини, тобто як такого, що відповідає його абсолютній основі (закону безсмертя).

4. Головна ідея вчення П. Іванова – це гармонізація стосунків людини з природою, що є умовою її духовно-соматичного здоров'я, а в перспективі особистого і родового безсмертя. Це вчення ми можемо визначати як філософію життя вільного від обмежень ідеалізму та матеріалізму. Воно постулює онтологічну єдність духовного та матеріального начал. П. Іванов абсолютизує життя, тим самим полишаючи смерть за онтологічним контекстом. Основою безсмертного буття, абсолютним принципом еволюції як Природи (мова йде про самодостатній суб'єкт буття, що втілює розум, волю, любов), так і людини, яка стала на шлях онтогенезу: духовно-фізичного вдосконалення з перспективою безсмертя, у відповідності до підходів, виписаних у вченні П. Іванова, визначається автором вчення Святий Дух.

5. Найпершою точкою вододілу вчення П. Іванова та містичних вчень і релігійних уявлень, є зверненість його автора до природного і до практичного.

Корінь всіх проблем і негараздів П. Іванов вбачає не в тому, що люди полишили Бога (віру), і тим самим упали в гріх, а в незнанні природних речей, і, відповідно, нездатності свідомо діяти. Святою справою він визначає природну практику в системі загартування-тренування, що має духовні і фізичні правила свідомої (активної) еволюції; а святинями світу – природні якості, які, на його переконання, за умови правильного використання можуть зробити людину безсмертною.

6. Підсумком 50-ти річного експерименту вчителя здоров'я в природі і серед людей став його метод – система загартування-тренування як жива справа: прояв найприроднішої форми життєдіяльності людини, яка, за переконаннями П. Іванова, наближає останню до безсмертя. Метод П. Іванова, представлений системою природно-практичних порад “Дитинка”, є засобом самовідродження людини у повноті своїх природних можливостей, найвищою точкою сходження якого є її заслужене безсмертя. Мета цього методу – досягнення повної автентичності зі своєю одвічною божественною природою.

7. Вчення П. Іванова презентоване низкою світоглядних засад, які є системно структурованими і внутрішньо узгодженими засобом смислового зв'язку. А саме: “Незалежна Природа – це три вічно живі тіла повітря, земля і вода, які в Дусі Святому природно знаходяться і люди в абсолютному змісті і формі: люди-Боги – носії безсмертя”; “Система загартування-тренування як жива справа”; “Свідомість визначає буття” або “Свідоме буття”; “Еволюція Святого Духу”; “Діалектика Живого”. Виявлення, структуралізацію і розкриття смислових зв'язків цих засад здійснює наше дослідження.

8. Змістовним виразом, сутнісною основою ідеї безсмертя П. Іванова – її формулою, що імпліцитна у вченні, – є “діалектика Живого”: виявлена та приведена нами до теоретичного виразу в результаті як аналізу текстового матеріалу вчення, так і використання ряду усталених положень та підходів діалектики як загальної теорії розвитку – невід’ємної складової філософії.

9. В основі онтології П. Іванова, за висновком нашого дослідження, лежить діалектичний закон Живого (етико-раціональний за суттю), як субстанційна форма. П. Іванов підводить спільну основу під буття (в даному контексті мова йде про онтологічний абсолют: суще) і свідомість. Як і П. Тейяр де Шарден, він виводить свідомість зі світу. Суще, як буття в істині, тільки в інтелекті (шляхом використання понять) виступає у етико-раціональному вигляді, як певна форма найбільш адекватного його відтворення. В Дусі ж, буття в істині (Святий Дух, тотожно еволюція Святого Духу) постає у власній і живій формі. Дух не є відокремлюваним від матерії, а виступає як невід’ємна від неї субстанційна форма. За такої умови в чуттєвому об’єкті істина заключається як в дзеркалі.

10. Метою існування людини, за цим вченням, – є набуття нею незалежності від їжі, одягу, житла, а також душевних вад: злосливості, самовдоволення, зверхнього ставлення до інших. Відродження своєї справжньої божественної природи, відбувається шляхом еволюції – свідомого буття. Еволюція, як закон незалежного буття, Святий Дух, за цим вченням, – це мораль в дії, яка не залишає поза межами свого впливу все, що складає світ живого, і свідчить про себе як на духовному, так і на психічному та фізичному рівнях. Мораль у фізичному світі, – це фізичне здоров'я. Абсолютна моральність – це абсолютне (фізично-психічно-

духовне) здоров'я, а отже і відсутність смерті взагалі. Отже, онтологічне обґрунтування етики, характерне як для античної філософії, так і для християнської теології, вчень Г. Сковороди, П. Юркевича, П. Куліша та ін. знайшло собі місце також у вченні П. Іванова та отримало тут своє особливе вирішення і розкриття.

11. Нашим висновком щодо релігійного контексту вчення стало наступне. Одним із джерел, які живили річище мислососнови цього вчення є Біблія, до якої П. Іванов в ряді своїх робіт апелює спорадично. Біблійні події не стали головними засадничими конститууючими положеннями для вчення П. Іванова, хоча вони надали певного змістовного окреслення його загально-парадигмальному виразу. Мудрець самотньо витлумачує Біблію, не вдаючись до ексегетичних святоотецьких джерел. Частина магістральних положень його світогляду (які він провидів), – з питань творення світу, світобудови, місця людини в ньому, її призначення, певною мірою збігаються з біблійними, у викладах вчення знайшла також проявлення та особливе розкриття християнська есхатологія.

12. На світоглядному полотні вчення П. Іванова виявляються риси креолізації – накладання християнських уявлень на модель світу, вироблену в культурі східних слов'ян. Онтологічні питання за цим вченням постають не в метафізичному, а натурфілософському вимірі. Світ бажаний, божественний не є трансцендентним, потойбічним щодо людини і Природи і тому онтологічний статус Природи не трансформований християнською традицією, а знаходиться, за цим вченням, у стані кореляції з міфологічними давньослов'янськими уявленнями.

13. Вчення П. Іванова відповідає сутності і основним закономірностям розвитку культури народу, на теренах якого воно виникло, розвивалось і визріло, тобто, українського. За умови дещо ширшого підходу (при перенесенні його на терени слов'янства), доведено, що феномен П. Іванова, є органічним виявом східнослов'янської ментальності.

14. Творчий доробок мислителя включає сутнісні складові, які співзвучні з основними світоглядними підходами, що вирізняють активно-еволюційну парадигму світобачення. А саме: це тема подолання хвороб, смерті; визнання необхідності нового свідомо-активного етапу еволюції; погляд на людину як таку, що концентрує в собі творчі можливості, потенціал росту в людину досконалу, яка визначається боголюдиною як в релігійній гілці руського космізму, так і за вченням П. Іванова; суб'єктом свідомо-еволюційної перетворюючої дії визнається соборна сукупність свідомих істот, – все людство в єдності поколінь.

15. Система ідей П. Іванова, що склалася у вчення є певною стратегією у питаннях активно-еволюційного розвитку людства, його перспектив, та водночас вона потребує тактичного доповнення: активного залучення для аргументованого прояснення її складових науково-професійної еліти (переважно в сфері філософії, педагогіки, фізіології, біохімії, психології, медицини, екології, геології та ін. : палке прохання з цього приводу, її автора, власноруч вписане в тексти письмових робіт) та численних природних практиків-випробовувачів задля освоєння і набуття безцінного досвіду з опорою на його методичні розробки. Оскільки це за життя цей мислитель, вчитель здоров'я наполегливо і послідовно спрямовував свої досвідно-практичні знахідки і відкриття в русло відкритого і публічного

загальнолюдського життя, ми вважаємо неприпустимим полишення поза колом наукової уваги всього того, що це вчення визначає (письмові нотатки, спогади очевидців, відео-матеріали, досвід послідовників).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Зіганшина Л. О. Незалежність та свобода як вихідні принципи вчення П. Іванова // Релігійна свобода : (науковий щорічник) : статті / Лариса Зіганшина. – Київ, 2008. – № 13. – С. 316–318.
2. Зіганшина Л. О. Незалежність як життєтворчість за умови абсолютної необхідності за вченням П. Іванова // Філософські обрії : (науково-теоретичний журнал) : статті / Лариса Зіганшина. – Полтава, 2009. – С. 82–97.
3. Зіганшина Л. О. Актуальність нової парадигми життя: природовідповідне вчення П. Іванова / Лариса Зіганшина // Мультиверсум. Філософський альманах. – Вип. 8 (96). – Київ, 2010. – С. 149–161.
4. Зіганшина Л. О. Діалектичний закон живого – сутнісна основа вчення П. Іванова і його основний природно-практичний принцип: ч. 1 / Лариса Зіганшина // Практична філософія. Філософський альманах. – Вип. 4 (38). – Київ, 2010. – С. 263–272.
5. Зіганшина Л. О. Діалектичний закон живого – сутнісна основа вчення П. Іванова і його основний природно-практичний принцип: ч. 2 / Лариса Зіганшина // Практична філософія. Філософський альманах. – Вип. 1 (39). – Київ, 2011. – С. 234–244.
6. Зіганшина Л. О. Концепція знання за вченням П. Іванова // Історія релігій в Україні : (науковий щорічник; книга II) : статті / Лариса Зіганшина. – Львів, 2007. – С. 116–126.
7. Зіганшина Л. О. Проблема пізнання у вченні П. Іванова: єдність етико-раціонального і ірраціонального контекстів // Ірраціональне підґрунтя раціональності : (матеріали учасників Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 14 квітня 2009 р.) : статті / Лариса Зіганшина. – Полтава, 2009. – С. 142–159.
8. Зіганшина Л. О. Здоров'я і свідомість як найвищі сходинки в ієрархії цінностей і потреб людини в контексті природовідповідного вчення П. Іванова / Лариса Зіганшина // Культура безпеки, екології та здоров'я. Всеукраїнський науково-популярний журнал. – Вип. 8. – Київ, 2010. – С. 38–42.

АНОТАЦІЇ

Зіганшина Л. О. Світоглядні засади вчення П. К. Іванова. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2012.

Дане дослідження є першою узагальнюючою системною розробкою з питання понятійного апарату вчення П. Іванова та його світоглядних засад, зведеною на науково-методологічній основі. В результаті детального аналізу

творчої спадщини П. Іванова, дисертантом вперше синтезовано основний концептуальний вираз вчення, який є квінтесенцією всієї системи світоглядних бачень, а також здійснено його аналіз у контексті складових філософської теорії. Цей вираз визначається як “діалектичний закон Живого”, що знайшов розкриття і в контексті методологічного підходу, тобто, виведений у дослідженні і як методологічна основа природної практики в системі загартування-тренування, презентованої П. Івановим порадиником “Дитинка”. В дисертації також здійснено співставлення, проаналізовано зв’язок діалектичних підходів вчення П. Іванова з класичними проявами діалектичних теорій та з неодиалектичними концепціями і баченнями. Має місце також аналіз постановки гносеологічних питань у вченні, з’ясована проблема знання в контексті онтологічного підходу. В дослідженні також розкрито змістовний зв’язок світоглядних, пізнавальних, аксіологічних позицій П. Іванова з провідними напрямками мислення, які визначають як вітчизняну, так і світову філософію. Здійснюється порівняльний аналіз основних сутнісновизначальних підходів вчення із давньоруською релігійною традицією, українською кордоцентричною філософією, зі світоглядними теоріями філософів-космістів. З’ясовується питання приналежності письмової спадщини П. Іванова (його вчення) до вітчизняної духовної культури.

Ключові слова: незалежність, свідоме терпіння, пробуджена свідомість, мудрість, природа, безсмертя, діалектика, Святий Дух, еволюція, загартування-тренування.

Зиганшина Л. А. Мироззренческие основания учения П. К. Иванова. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.05 – история философии. – Национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова, Киев, 2012.

Диссертация является самостоятельным исследованием, первой обобщающей системной разработкой по вопросам понятийного аппарата учения П. Иванова и его мироззренческих оснований, возведенной на научно-методологической основе. В результате детального анализа творческого наследия П. Иванова, дисертантом впервые осуществлен синтез концептуального выражения учения, который является квинтэссенцией всей системы мироззренческих подходов, а также осуществлен его анализ в контексте составляющих философской теории. Это выражение определяется как “диалектический закон Живого”, который нашел раскрытие и в контексте методологического подхода, то есть, выведенный в исследовании и как методологическая основа природной практики в системе закали-тренировки, презентованной П. Ивановим советником “Детка”. В диссертации также осуществлено сопоставление, проанализирована связь диалектических подходов учения П. Иванова с классическими проявлениями диалектических теорий и с неодиалектическими концепциями и видениями. Имеет место также анализ постановки гносеологических вопросов в учении, уясняется проблема знания в контексте онтологического подхода. Раскрыта также содержательная связь мироззренческих, познавательных, аксиологических позиций П. Иванова с ведущими направлениями мышления, которые определяют

как отечественную, так и мировую философии. Осуществляется сравнительный анализ основных сущностноопределяющих подходов учения с древнерусской религиозной традицией, украинской кордоцентрической философией, представленной творчеством Г. Сковороды, П. Юркевича, П. Кулиша, с мировоззренческими теориями философов-космистов. Содержательная связь учения П. Иванова в сфере основных мировоззренческих подходов также осуществляется в исследовании с некоторыми принципами даосизма, индуизма, буддизма, диалектическими концепциями Гераклита Эфесского, Г. Гегеля, К. Маркса и Ф. Энгельса, С. Керкегора, исследованиями по этим вопросам М. Булатова, В. Загороднюка и др., а также позициями в отношении ряда мировоззренческих вопросов Е. Фромма, Х. Арндт, В. Кутырева, С. Хоружего и др. Уясняется, путем анализа, осуществляемого в соответствии с научно-методологической разработкой В. М. Ничик, вопрос принадлежности письменного наследия П. Иванова (его учения) к украинской духовной культуре.

Ключевые слова: независимость, сознательное терпение, пробужденное сознание, мудрость, природа, бессмертие, диалектика, Святой Дух, эволюция, закалка-тренировка.

Ziganshina L. O. P.K.Ivanov's world-view principles – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of philosophical sciences after speciality 09.00.05 – history of philosophy. – M.P.Dragomanov named National pedagogical university, Kiev, 2012.

This is the first summarizing system development of P. Ivanov's theory on questioning of concept apparatus and his view principles, erected on scientific methodological basis. As a result of the detailed analysis of P.Ivanov's creative inheritance, a basic conceptual expression of theory is first synthesized what is a quintessence of all system of world-view visions, and also its analysis is carried out in the context of constituents of philosophical theory. This expression is determined as "dialectical law of Living", which found opening also in the context of methodological approach, that, shown out in research also as a methodological basis of natural practice in the system of tempering-training, presented by P.Ivanov's adviser "Detka" ("Baby"). A comparison is also carried out in the dissertation, a connection of dialectical approaches of P.Ivanov's theory is analysed with classic displays of dialectical theories and with neodialectical conceptions and visions, also an analysis of raising of gnosiological questions in theory takes place, the problem of knowledge is got a clear idea of in the context of ontological approach. Also in the research P.Ivanov's world-view, cognitive, axiological positions rich in content connection with leading directions of thought is exposed, which determine both domestic and world philosophy. A comparative analysis of basic determining essence approaches of the theory is carried out with the Old Russian religious tradition, the Ukrainian cordocentric philosophy, with world-view theories of cosmism philosophers. It is got a clear idea of, by an analysis, a question of belonging of P.Ivanov's writing heritage(his theory) to ukrainian spiritual culture.

Keywords: independence, conscious patience, waked up consciousness, wisdom, nature, immortality, dialectics, Saint Spirit, evolution, tempering-training.

Підписано до друку 14.09.2012 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим. Зам. № 610
Віддруковано з оригіналів

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26